

ЕКОНОМСКО-БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТ КОРИДОРА X НА ДЕОНИЦИ ОД ГРДЕЛИЦЕ ДО ДРЖАВНЕ ГРАНИЦЕ СА БЈР МАКЕДОНИЈОМ

– Пројектни задатак –
Драган Г Живковић* и Зоран Јовановић**
Високој школи академских студија „Доситеј“, Београд

Значај интеграција у оквиру Европске уније (ЕУ) и других различитих облика повезивања, европских земаља је велики. Комуникације битно доприносе повезивању ових земаља. Србија, као земаља која аплицира прикључење Европској унији, је учинила максималан напор на том путу. Посебно су изражени рад на пројектима изградње комуникацијских коридора, који повезују централни део Европе са Азијом, те скраћују пут кретања људи и робе. Поред тога, велики допринос је дат на безбедности људи како током кретања овим коридорима, тако и оних који живе на територији Републике Србије. У времену мигрантске кризе, посебно је истакнута и безбедносно угрожена управо деоница *Коридора X*, јер је њоме и прошао највећи број миграната из Азије на путу ка Европској унији. И на том плану, Србија је дала посебно велики допринос релаксацији безбедносне угрожености Европске уније, како односом према мигрантима, контролом њиховог кретања, као и самим њиховим збрињавањем.

Кључне речи: *Европска унија, Коридор X, пројекат*

Увод

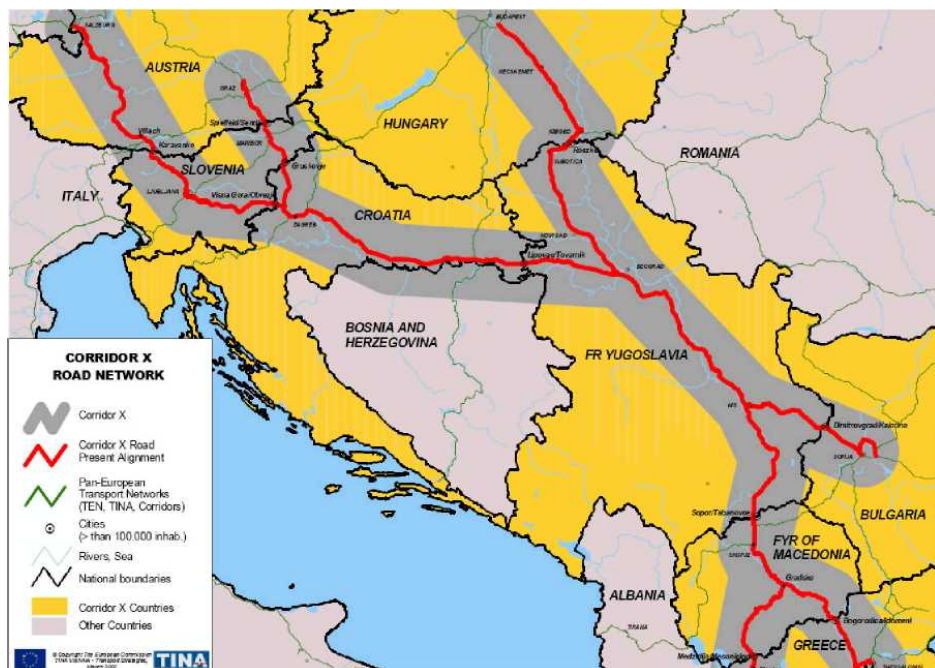
Значај интеграција у оквиру Европске уније (ЕУ) и других различитих облика повезивања, европских земаља је велики. Комуникације битно доприносе повезивању ових земаља. У овом пројектном задатку се образлаже значај *Коридора X* за европска повезивања.

Коридор X у скоро 37% своје дужине прелази преко територије Републике Србије. Његов значај биће повећан због будућих активности, изградње деонице од Грделице до државне границе са БЈР Македонијом. Посебно, када се говори о безбед-

* Др Драган Г. Живковић је ванредни професор и пуковник у пензији.

** Др Зоран Јовановић је ванредни професор.

ности коридора, онда се мора истаћи да највећи број илегалних миграција као и других криминогених делатности које угрожавају ЕУ, пролази овим коридором, угрожавајући н тиме и безбедност самог коридора.

Слика 1 – Коридор X на Балкану – раскрсници европских и светских путева

У опису значаја *Коридора X* пошло се од општих интереса ЕУ и њених чланица, као и интереса Републике Србије. Када је реч о заштити *Коридора X*, онда се могу разматрати у неколико основних сегмената, и то:

- заштита и безбедност простора којим коридор пролази (у фази изградње);
- заштита и безбедност грађевинске, техничке и сваке друге оперативне ангажоване у изградњи деонице *Коридора X*;
- заштита и безбедност самог *Коридора X*, након његовог завршетка и пуштања у рад и
- заштита и безбедност коридора и лица која се њиме крећу, током мигрантске кризе на рути, средња Азија Европска унија.

Предмет овог пројекта је заштита и безбедност *Коридора X*, на деоници од Грделице до државне границе са БЈР Македонијом, а посебно на територијама општина Бујановац и Прешево. Оријентацију ка овом проблему подстакла је чињеница да је то простор на коме је коридор у протеклих десетак година био највише угрожен терористичким активностима албанских екстремиста и другим криминогеним активностима.

За Републику Србију је такође од значаја:

- заштита животне средине дуж *Коридора X*,
- заштита културно историјске и туристичке понуде на том простору,
- заштита и безбедност туристичких и бањских лечилишта у близини *Коридора X*,
- заштита и безбедност привредно економских токова Републике Србије и корисника из Европске уније дуж *Коридора X*,
- заштита и безбедност функционисања привредно-угоститељских понуда Републике Србије дуж *Коридора X* и слично.

Ово су само неки од разлога којим се овај пројекат карактерише као Макро пројекат, јер би се у његов рад могле укључити различите државне и приватне институције са мањим пројектима.

Основна претпоставка одлуке о покретању овог пројекта, јесте очекивање да ће се повећањем ефикасности система заштите и безбедности простора преко кога пролази деоница *Коридора X*, грађевинске оперативе која на њему изводи радове, као и самог коришћења коридора након његовог завршетка, уз евентуалну техничку модернизацију целокупног система (применом мобилних и преносних система заштите), повећати заштита од тероризма и свих облика криминогених делатности као и укупна безбедност протока роба и људи дуж коридора.

Општи циљ пројекта

Израда, детаљне, стручне и компетентне процене безбедносне угрожености територије преко које пролази деоница трасе *Коридора X* од Грделице до државне границе са БЈР Македонијом, грађевинске оперативе и имовине и лица која изводе радове и обезбеђење услова за несметан рад на њему као у каснијој фази коришћења.

Посебни циљеви пројекта

- Израда функционалне анализе и евалуације система безбедности у региону кроз који деоница трасе *Коридора X* пролази;
- Детектовање основних безбедносних изазова, ризика и претњи по безбедност коридора у току радова, као и након пуштања истог у рад;
- Предлог конкретних мера безбедности које треба предузети у фази извођења радова и након пуштања коридора у рад;
- Организовање система безбедности на *Коридору X* у току извођења радова, као и након пуштања деонице у рад;
- Предлог модела функционисања система безбедности на *Коридору X*;
- Израда свих потребних процедура за успешно функционисање система безбедности на *Коридору X*;
- Предлог конкретних мера безбедности и заштите на *Коридору X*, од безбедносних изазова и ризика, који прате мингрантску кризу;
- Консалтинг услуге у надзору предузетих мера безбедности на *Коридору X*, по потреби.

Подаци о просторним, временским и дисциплинарном одређењу пројекта

Просторно одређење пројектног задатка

Предмет пројектног задатка се односи на целокупан систем контроле заштите и безбедности *Коридора X* на деоници од Грделице до државне границе према БЈР Македонији са тежиштем на територијама општина Бујановац и Прешево.

У ширем смислу то је простор у коме функционише систем контроле и безбедносне заштите административне линије према КиМ и обезбеђења државне границе према БЈР Македонији али и контроле целокупног дела територије Републике Србије од административне линије са КиМ на западу и државне границе према Републици Бугарској на истоку.

Поред овога, просторно одређење Пројектног задатка, на регионалном нивоу, се односи и на праћење и анализу безбедности у ширем окружењу *Коридора X*, односно на изазове и опасности које долазе из „трећих“ земаља а директно утичу на безбедност *Коридора X*.

Временско одређење пројектног задатка

Временско одређење предмета се односи на:

- Тренутно функционисање система заштите и безбедности територије преко које пролази коридор;
- Заштита и безбедност *Коридора X* у току извођења радова;
- Заштита и безбедност *Коридора X* након отварања деонице и њеног коришћења.

Дисциплинарно одређење

Дисциплинарно одређење се односи на интердисциплинарни и интересорски проблем који због вишедимензионалности и бројности фактора који утичу на предмет, као и структуру елемената и њихових међусобних веза у самом систему, треба посебно уважити, сагледати и изнаћи најбоља и најефикаснија решења. Ту се пре свега има у виду интересорски систем ангажовања субјеката безбедности на екстерном плану (ван грађевинске оперативе која изводи радове) и самих интерних субјеката заштите и безбедности у оквиру грађевинске оперативе која ће изводити радове.

Општи подаци о Коридору X

У историји развоја људског друштва посебно место су имале комуникације, односно простор на коме се одређена група људи налазила. Бити у близини или на неком важном комуникацијском правцу значи бити повезан са светом, и имати повољније услове развоја. Паралелно са овим условима земља која се налази на важним комуникацијским правцима често није безбедна. Кад је реч о нашем простору

он је кроз историју имао врло различита обележја, од врло повољних, до крајње неповољних, што је доводило до великих страдања становника. Свакако да је на то утицало и мноштво других фактора: политички, војни, економски и др.

Многе значајне факторе диктирала су интереси великих сила. На значај и осетљивост положаја Републике Србије утичу међународне комуникације које пролазе преко њене територије или су у њеној непосредној близини. Балканско полуострво, у ширем смислу, представља простор на коме се укрштају комуникације које спајају западну и средњу Европу са југозападном Азијом и североисточном Африком (слика 1). Кад је реч о ваздушном саобраћају, онда је то раскршће још ширег значаја.

Преко северног дела Републике Србије пролази комуникацијски сноп 45. паралеле који повезује јужну Француску, северно-италијанску низију, Панонску низију и Украјину. Поред тога, кроз Републику Србију протиче Дунав, значајан међународни пловни пут.

Комуникацијски сноп који води преко наше земље је други по значају у Европи, повезује Баварску и Украјину преко Панонске низије и Карпата и пролази поред највећег балканског отвора према средњој Европи који делом припада и Републици Србији.

Наша земља има повољан положај у односу према важним пловним путевима : Црно море – Босфор и Дарданели, Егејско море – Средоземно море. Због оваквог положаја наше земље, на њеном простору постоји комуникацијско чвориште међународног значаја. Групу чворишта Београд-Краљево-Скопље-Ниш карактерише средњевропско-блискоисточна и источноевропско-средоземна саобраћајна функција. Значај ових путева је и у прошлости често долазио до изражаја, како у позитивном тако и у негативном смислу, и био разлог различитих ратних сукоба, страдања људи и уништавања материјалних добара. Умешност у вођењу политике омогућава народу да користи ове предности самостално и делећи их са другима како би повољан положај претворио у извор благостања и великог задовољства.

Посебно значајно место у овако сложеном геополитичком и геостратешком положају Републике Србије, има управо *Коридор X*.

Да би се у потпуности истакла ова његова стратешка димензија, неопходно је обезбедити његову пуну безбедност.

Полазна основа у дефинисању економско-безбедносног стања *Коридора X*

У реализацији истраживања за потребе овог пројектног задатка, полазну основу чине следећи принципи и ставови:

- максимално користити систем контроле и безбедносне заштите административне линије према КиМ и државне границе према БЈР Македонији као екстерни систем у функцији заштите и безбедности *Коридора X*;
- изградити ефикасан интерни систем заштите и безбедности грађевинске оперативе у току извођења радова;
- изградити ефикасан и савремен физичко-технички систем заштите и безбедности грађевинске оперативе, имовине и лица и самог *Коридора X*;

– у складу са условима у којима садашњи систем егзистира и захтевима новог модела, одредити редослед и приоритет у техничком опремању и модернизације логистичких база у којима ће бити смештена грађевинска оператива, покретних система, имовине и лица на *Коридору X*;

– у изради динамичког плана, применом савремених метода „МС Пројекта“, планирати реално потребно време за извршење одређених активности;

– у току израде модела планирати варијанту функционисања система уз примену савремене технике;

– систем заштите и обезбеђења, посебно његову просторну и организациону структуру, прилагођавати геотопографским и другим условима који владају на том делу територије;

– пројектовану – моделовану варијанту организационе структуре система и његовог развоја у простору, проверити на земљишту у току студијског путовања, а затим дорадити модел;

– у изради модела и организационе структуре система стално имати у виду постојећу инфраструктуру и објекте који се већ налазе у систему и могућност њиховог имплементирања и кориштења у моделованом систему заштите и безбедности *Коридора X*.

На основу дефинисаног предмета и проблема пројектног задатка проистиче основна хипотеза: *Ефикасност система контроле заштите и безбедности Коридора X може се повећати усвајањем и развојем одговарајућег модела који ће бити технички опремљен сходно потребама система.*

Посебне претпоставке овог пројектног задатка су:

А) сагледавањем и детаљном анализом фактора који утичу на систем контроле, заштите и безбедности *Коридора X* и укључивањем кључних елемената система, може се уз развој новог модела повећати ефикасност и ефективност система и

Б) израдом функционалног модела, ствара се већа могућност за избор оптималне варијанте организовања система контролу, заштиту и безбедност *Коридора X* у току извођења радова на поменутој деоници.

Подаци о захтеваном нивоу заштите и безбедности деонице *Коридора X*

Изнети теоријски садржаји су углавном познате и научно проверене чињенице битне за предмет истраживања. Теоријским одређењем предмета истраживања „Безбедност *Коридора X* на деоници од Грделице до државне границе са БРЈ Македонијом“ истичу се три основне целине, и то:

1) Евалуација стања система заштите и безбедности *Коридора X* на делу територије Републике Србије од Грделице до државне границе са БРЈ Македонијом;

2) Безбедност *Коридора X* у фази извођења радова (заштита и безбедност грађевинске оперативе, имовине и лица) на територији на којој се изводе радови;

3) Безбедност *Коридора X* након пуштања у рад са тежиштем на територију општина Бујановац и Прешево у ужем смислу (безбедност саме комуникације).

Прва целина обухвата израду детаљне анализе стања безбедности, сагледавање свих аспеката изазова и претњи које могу угрозити безбедност радова на *Коридору X*, као и ефикасност функционисања система безбедности.

Друга целина безбедности *Коридора X* обухвата сагледавање свих ризика безбедности грађевинске оперативе, имовине и лица, као и предлагање конкретних мера за њену потпуну заштиту и безбедан рад током изградње ове деонице коридора.

Трећа целина обухвата израду детаљне евалуације система заштите и безбедности *Коридора X*, као и предлагање конкретних мера безбедности ради превенције свих потенцијалних изазова, ризика и претњи и обезбеђење његове пуне безбедности.

Подаци о изазовима, опасностима и последицама које из њих проистичу

Положај *Коридора X* на подручјима општина Бујановац и Прешево је најугроженији део коридора на читавом путу од Салсбурга до Солуна. Коридор пролази кроз простор настањен мешовитим становништвом, или албанским живљем у већини. На 50 km *Коридора X*, или у његовој непосредној близини, у протеклих десетак година, извршено је 100 пута више терористичких активности него на целокупној траси коридора од 2.360 km.

Коридор пролази поред некада јаким терористичким упоришта на просторима Републике Македоније, села Лојане, Трново, Добросин на 5-10 km удаљености.

Сама административна линија према КиМ је од *Коридора X* удаљена 10-20 km ваздушне линије.

Геостратегијски положај Републике Србије и *Коридора X*, говори о њиховом значају у креирању безбедносне ситуације у Европи и посредног утичу на њену економску стабилност. *Управо је Коридор X та магистрала која води из Азије и са Блиског истока, преко Републике Србије у Западну Европу. Овим путевима се креће и миграција становништва са неразвијеног или мање развијеног Истока ка развијеној Европи.*

Подаци о регистрованој криминогеној делатности у протеклом периоду говоре да и путеви криминогених делатности и организованог криминала (трговина дрогама, оружјем и људима) иду истим овим путевима.

Све ово указује да криминогених делатност, која угрожавају безбедност и економску стабилност Републике Србије и Европе, треба управо предупредити на овим деловима Републике Србије.

Такође, све ово указује и на безбедносне изазове и претње које могу угрозити *Коридор X*, како у фази његове изградње тако и касније у фази његове експлоатације.

Показатељи о терористичким и криминогеним делатностима у протеклом периоду, потврђују да највећа опасност прети Републици Србији, региону Балкана и Европи са простора КиМ. Ова област, тренутно под контролом међународних снага, је погодно тло и "логистичка база" за деловање према централном и јужном делу Европе. Зато, када се говори о безбедности *Коридора X*, треба поћи од ове премисе о угрожености простора као целине.

Закључак који следи је потреба израде свеобухватне евалуације стања безбедности у датом региону, процене евентуалних ризика и претњи по безбедност *Коридора X*, и предлога конкретних мера као и модалитета ангажовања субјеката безбедности на овом простору, као и интерне заштите грађевинске оперативе у току извођења радова, као и самог *Коридора X* по отпочињању његове експлоатације.

Специфични захтеви у заштити и безбедности *Коридора X*

Пројектним задатком се јасно дефинишу специфични захтеви које извршилац посла треба обезбедити кроз реализацију овог пројекта, а то су:

- Обезбеђење имовине и лица у току извођења радова на деоници;
- Усклађивање и планско ангажовање субјеката безбедности у току извођења радова на деоници (полиције, војске, интерне службе безбедности и грађана);
- Обезбеђење безбедног коришћења коридора након пуштања у рад;
- Остваривање пуне економске и политичке ефикасности коришћења *Коридора X* и његове „лидерске позиције“ као најважнијег коридора на простору Југоисточне Европе.

Рок за израду пројекта

Реализација пројекта предвиђених овим пројектним задатком, оствариваће се по следећој динамици – реализацију пројекта извршити у три фазе:

- I фаза – Израда евалуације тренутног система безбедности територије којом се изводе радови и функционалне анализе израде пројекта физичко-техничке заштите грађевинске оперативе, имовине и лица у току извођења радова;
- II фаза – Израда конкретних предлога мера заштите и безбедности грађевинске оперативе, имовине и лица у току извођења радова на деоници *Коридора X*, и
- III фаза – Израда функционалне анализе и предлога пројекта физичко-техничке заштите *Коридора X* у току његове експлоатације.

Закључак

На основу свега реченог посебно истакнутих позитивних аспеката, неопходно је да се укаже и на следеће: последице до којих може довести интензивније увођење „коридорности“ у саобраћајни систем државе. Са једне стране, постоји плански циљ за полицентричним развојем Републике, који, у принципу, подразумева равномерност и уравнотеженост укупног развоја; са друге стране, интензивирање коридорних праваца унутар једног простора, природно, узрокује и додатно привлачење низа привредних и других активности (због принципијелно нижих трошкова пословања и веће доступности тржишта) ка коридору (тзв. „лонгитудинална концентрација“ уз истородну концентрацију становништва). Прокламовани циљ и последице до којих може довести коридорност саобраћајних праваца су у директној супротности!

Таквих примера у европским размерама има („Blue Banana“ и „The Sunbelt“) и у неким студијама ЕУ (Banister D. Verechman J., 1993) се овај проблем сврстава у групу дугорочно тешко решивих проблема.

Како су коридорни правци, конкретно *Коридор X*, и део стратешке мреже ЕУ, потпуно је извесно да ће они добити „наднационални“ карактер. Са једне стране је добро за земљу да делови њеног транспортног система буду и интегрални делови ширег европског система, али обзиром на чињеницу на неприпремљеност домаће понуде за агресивнији наступ на тржишту услуга у условима конкуренције страних оператера на интегралном правцу *Кородира X*, остварени профит са домаћег аспекта, постаје потпуно неизвестан. Сигурно ће део оствареног профита ићи на унапређење *Кородира X*, опет ради његове профитабилности, тако да се дугорочно може одржати стање хроничног недостатка средстава за развој унутрашње мреже саобраћајница са свим сада сагледивим и несагледивим последицама.

Ово размишљање се односи и на друмску инфраструктуру. У таквим условима ће се наша држава суочити са низом социјалних и еколошких проблема које ће морати (сама) да решава. Из тих разлога развоју *Кородира X* морамо приступити врло опрезно и на време уграђивати властите интересе везивањем улагања у инфраструктуру *Кородира X* са улагањима у осталу мрежу по неком од (познатих) модела (интермодални приступ, различити облици „feeder“ подсистема за напајање *Кородира X* и сл.).

Када је реч о безбедности *Кородира X* јасно се истиче неколико карактера безбедности или боље речено угрожавања коридора, а то су:

- угроженост простора *Кородира X* (еколошка и привредна),
- угроженост коридора криминогеним и терористичким делатностима.

Овај други део је свакако много значајнији јер угрожава све позитивне аспекте коридорности и интеграције. Он се, у складу са ситуацијом на територији Србије може поделити у три основна дела: то је део преко територије Војводине, централне Србије и територије централног дела јужне Србије (општине Бујановац и Прешево). Анализом се јасно истиче да је овај најјужнији део *Кородира X* највише угрожен.

Трансфер криминогених делатности од стране албанских екстремиста са простора Србије на простор Републике Македоније угрожава и шири регион и повећава потребу организоване борбе против њега. Зато је, како за Србију, тако и за земље региона, које излазе на *Кородир X* као и ЕУ и међународну заједницу у целини врло битно да учине све како би се све активности које угрожавају ову безбедност предупредиле и ставиле под пуну контролу. Ово има посебан значај у обезбеђењу слободног пута дуж *Кородира X* током туристичке сезоне као и угрожавања неконтролисаним кретањима миграната.

Литература

[1] Милан Мијалковски, Петар Дамјанов, *Тероризам албанских екстремиста*, Новинско-издавачки центар – Војска, Војна штампарија Београд, 2002.

[2] Небојша Човић, *Србија после Милошевића, Програм решавања кризе у Пчињском округу*, Библиотека XXI века, Београд, 2001.

[3] Lorens dr Vejll, *Цивилна одбрана SAD-а, Швајцарска, Велика Британија, СССР, ВИС*, Београд, 1991.

- [4] *Документи о Косову и Метохији*, Библиотека Документи, Liber-press, Београд, 2002.
- [5] *Коридор 10*, СР, Београд, 1992.
- [6] Милован Симић, *Савремени међународни односи и рат*, ВИНУ, Београд, 1988.
- [7] Новак Милошевић, *Пројектовање истраживања у ратној вештини*, ВИНУ, Београд, 1989.
- [8] Група аутора, *“Партнерство за мир” и СР Југославија*, Институт за геополитичке студије, Београд, 2001.
- [9] Архимандрит Пајсије (Танасијевић), *Преподобни отац наш Прохор Пчињски мироточиви и чудотворац манастир Преподобног Прохора Пчињског*, Братство манастира Преподобног Прохора Пчињског, Врање, 1999.
- [10] Душан Вишњић, *Појам оружане борбе*, ВИНУ, Београд, 1988.
- [11] Кристијан Мелон, Жан-Мари Милер, Жак Семлен, *Неоружани отпор*, Београд, 1989.
- [12] Група аутора, *Разоружавање – проблем савременог света*, ВИНУ, Београд, 1978.
- [13] Јовановић П.: *Пројектни менаџер*, ВШПМ, Београд, 2007.
- [14] Adams J. R., Brandt S. E., Martin D. M.: *Managing by Project Management, UTC*, Dayton, Ohio, 1979.
- [15] Cheland D. I., King W.R.: *Systems Analysis and Project Management*, Mc Grow Hill, New York, 1975.
- [16] Cable D.R., Adams J. R.: *Organizing for Project Management*, Project Management Institute, Drexel Hill, 1982.
- [17] Јовановић П.: *Управљање пројектом*, ФОН, Београд, 2006.
- [18] Lock D.: *Project Management*, Gower Press, London, 1977.